

KONRÁD GYÖRGY

Az öreg híd*

(Gondolatok Közép-Európáról)

Közép-Európa volt, van és talán lesz is, akár viseli ezt a nevet, akár nem, akár beszélnek róla, akár nem - ahogy a Duna is volt, mielőtt így nevezték -, és nem lehetetlen, hogy túlél bennünket. Közép-Európa léte, valósága független a Közép-Európa-retorikától, attól, hogy mit mondanak róla, jót-e vagy rosszat, szépnek találják-e vagy csúnyának, talányosnak-e vagy unalmasnak, divatban van-e vagy nincsen, attól, hogy népei házasodnak-e vagy éppen ölik-e egymást, ahogy a Balkán is van békében-háborúban egyaránt, ahogy a Közel-Kelet is van, akár ígérkezik izraeli-arab megbékélés, akár nem, ahogy a FÁK is van, akkor is, ha tavalyi hó már nemcsak a cári Oroszország, de a Szovjetunió is. Sőt, ahogy az Osztrák-Magyar Monarchia is megvan még - képekben, valamennyiünk családi emléktárában. Szídták, dicsérik, tanulmányozzák, nem lehet elfelejteni. A tájak, régiók, szomszédságok tartósabbak, mint az aktuális állami keretek. A múlt nem tűnik el nyomtalanul, hullámzó utóélete van. Az államokat elképzelések tartják fenn, de hogy a Duna folyik, és hogy a partján különféle népek laknak, az több, mint elképzelés.

*

Közép-Európa mint adottság van. Mint valami köztes, közbülső állapot. Sem Nyugat, sem Kelet. Ez is, az is. Feszült és ironikus együttes jelenlétük. Többpártrendszer-kísérlete és egypártrendszer-szokásai. Kapitalizmus és szocializmus, magántulajdon és piac, állami tulajdon és redisztribúció. Polgárosodás és etatizmus. Kritikus értelmiség és paternalista politika. Kisebb népek a két nagyobb - a német és az orosz - között. Labilis, vitatott és többször átrendezett államhatárok között nyugtalan kollektív, *ego*-k, ideiglenes, függőben lévő identitások. Várakoznak valamire, valami tisztázottabb odatarozásra. Hajlamosak a magány szentimentalizmusára, amely bennünket magunkat páratlan küldetés hordozójának tekint, és természetesen áldozatoknak, ármánykodó szomszédok és nemzetközi összeesküvések célpontjának. Közép-Európa valóság, akár utópia, akár rémkép. Voltak költők, akik inkább lázalomnak tekintették. Valóság, amely nem nagyon igyekszik tudni önmagáról, mert nem igazán szeretne olyannak látszani, amilyen, mert hiszi, hogy van egy nemesebb mása; aranykori arcképe, amelyhez képest a mai látszat, még ha statisztikai leírás is: csúfkép és hamis lárva.

Egymással hadakozó, de egymás nélkül létezni nem tudó kettősségek világa a miénk. Belső paradoxonainkat megőrizzük, nem akarunk tőlük a vagy-vagy logikája segítségével, műtéli beavatkozással megválni. Sok évszázados dicsőségmítoszok és gyászévfordulók tudnak ma is közös megindultságot kelteni. Úgy látszik, a nemzeteknek, amelyek egymás kontextusában, egymással összefonódva léteztek, a különálló létezéshez legalábbis kezdetben támogató mítoszokra van szükségük. A mai reális teljesítmények gyarlóságát történelmi magyarázatok mentegetik. Nemzetek keresnek a maguk számára biztató kollektív életrajzot, igényelik az emelkedett önelégültség élményét, és ehhez félracionális igazolásokat is igénybe vesznek. A *nemzeti különösség* megszólal, a beolvaszthatatlan identitás hangot ad a maga különvéleményének. Amíg ez a különösség hallgat, addig bombák lappanganak. A dialógus hatástalanítja a bombát. A szuverén nemzeti alanyok féltik saját államukat, vagy éppen államot akarnak. A közösségek jogi formát akarnak adni az önállóságuknak. Belső identitásuk megtervezése folyamatban van.

*

Identitás? Nem az a néhány emelkedett és sótlan mondat. Nem ússzuk meg ilyen könnyen. Csak akár az egyéné: azonosak vagyunk történelmünkkel. Azonosak vagyunk azzal, amit csinálunk, a terveinkbe és tetteinkbe írott stratégiáinkkal. Magunk alakítjuk stratégiánkat, felelősek vagyunk érte. Most már, ha kellemetlen kormányzataink vannak, azokat nem a nagyhatalmak kényszerítették ránk, nem kívülről csöppentek ide, ez rejlett bennünk, saját kreatúránk. Ha most felülkerekedik az elzárkózás, az ellenségeskedés, a gögös hierarchia, az már a mi művünk, az már a mi elképzeléseink valóra váltása. Egymás mellett létünkéből, a szomszédság tényéből következik a nagy kihívás: össze tudunk-e fémi egymással, tudunk-e kialakítani közös értékrendet, megtanuljuk-e a szomszédság ökológiáját és etikáját? Térségünknek szüksége van a *különösek* együttélésének a tudományára. Kénytelenek vagyunk elfogadni a szomszédainkat, mint egy összeverődött utastársaságot. Holnap is, holnapután is az ő közelségükben ébredünk új napra, a közeledés, a megbékélés gesztusai minden reggel esedékesek. A valódi tudás a nemzetek történelméről nem biztat agresszióra, inkább az adott kontextusban való bölcs elhelyezkedésre. A barátságtalan politika viszont gögös tudást igényel a múlttól. Most az a kérdés, hogy tudunk-e egymással békében élő demokraták lenni. Ha a radikális nacionalizmus embereket öl, a tett gyökere ott lakott a szívben. A felebarát, a szomszéd, a másbitű, a másnyelvű, a másnevű elleni gyűlölet - ez ma a sátán. Az elkerülhetetlen sérelmekből táplálkozó *kollektív ressentiment*, ez a részeg és megközelíthetetlen neheztelés, amely a másiknak a nemlétét akarja, hogy ne legyen itt, ne legyen sehol, és annál kevesebbel nem éri be - ez ma a sátán.

A nemzeti identitás szabad szemmel nem látható, noha minden bizonnyal van, láthatóak ellenben városaink és a falvaink, amelyek között sok a hasonlóság. Vannak utcák és városnegyedek, amelyek egymással Közép-Európa-szene jóformán összetéveszthetők. Szovjet házgyári falakon a nemzetközi cégek fényreklámja, tűnődhetünk a fogpaszták és a gyorszendvicsek nemzeti karakterén. Közép-Európát olvasni lehet a dolgokban. Van közép-európai valóság, akkor is, ha nem tud és nem is nagyon akar tudni magáról. Leromlott városaink kiszínesednek, a főbb középületeket tatarozták, a templomokat kifestették az egész régióban, az új helyi önkormányzatok néhány év alatt felmutathatnak valamit. A tanuló demokráciák polgárai ezalatt a három-négy év alatt sok újat tanultak. Nyugathoz szeretnének hasonlítani, de inkább egymásra hasonlítanak. Van Közép-Európa úgy is, mint hasonló látványok, szagok, viszonyok és viselkedések együttese. Igaz persze, hogy önértetes alanyokat nehéz megörvendeztetni azzal, hogy egymáshoz hasonlítgatjuk őket. A komparatisták arcátlan fickók az ő szemükben. Kérdés, mennyire van kedve a társadalomnak tükörbe nézniük, és az önmagukhoz hasonlót szemlélniük. Ez vajon nem olyan, mint a kötelező olvasmány vagy a kötelező nagynénilátogatás? Esetleg unalmas. Esetleg meghitt.

*

Sokan mondják, hogy ez a mai Közép-Európa a magasra csapó reményei: után elkedvetlenítő. Magam kevésbé éltem át a beleszeretés és kiábrándulás amplitúdóit, láttam az iparkodást, de nem hittem a csodában: jeleztem, hogy a nehézségi erő működik, sértődős, veszekedős természetunktől nem szabadultunk meg. Nyitva hagyom azt a kérdést, hogy Közép-Európa, úgy, ahogy van, szép-e vagy csúnya. Beérem annak leszögezésével, hogy ez a látványelegy keleti és nyugat elemekből valóban páratlan, és megérdemli a Közép-Európa nevet. Én tudom szépnek látni összes korábbi otthonomat, noha bizonyára nem voltak azok. Ez az olyan-amilyen látvány, nekünk, akik itt vagyunk, tud szépnek látszani, és számos utasnak is, akik az állomáson és a vendéglőben, a fürdőben és a hivatalokban érzékelik ennek

a közös valaminek a stílusjegyeit. Hogy ez a Közép-Európa van-e vagy nincs, erre nézve a politikusok szavai nem meghatározóbbak, mint a turisták benyomásai. Mindenesetre zajlik egy államtól független, transzpolitikai csere és konzerváció, amelynek sokféle kulturális és gazdasági alanya van, emberek jönnek-mennek, hoznak-visznek, tárgyalnak és konferenciáznak egymással, sokat esznek-isznak egymás társaságában, egyetemek és kiadók, színházak és iskolák, klubok és műhelyek, pártok és utazási irodák összefűzik, csinálják Közép-Európát. Közép-Európa nem attól van, hogy magas állású személyek róla pártfogóan nyilatkoznak. Akkor is készül, ha nincs a készítésére állami tervrajz. Vannak emberek, akik ebben az irányban dolgoznak, vannak tudósok és vállalkozók, akiket ez a régió érdekel, akiknek megmozgatja a képzeletét a térség összeszövése a maguk szakterületén. Törvényes rangra emelni csak valóságosan létező kapcsolatokat lehet. A politikai integráció csak nagy sokára követi a polgári kapcsolatok sűrűsödését.

*

Vannak és maradnak közös tulajdonságok. Nem választjuk el pedánsan a hivatalit és a személyest, az irodát és a vendéglőt, ráhagyunk számos aktát az időre, majd az megoldja a problémát, nem igyekszünk túlságosan kielezni az erkölcsi dilemmákat, és a következetességnek sem tulajdonítunk rendkívüli értéket. Tanúsíthatom, hogy vannak furcsa emberek, akik tájainkra visszajárnak nyaranta, misszionárius turisták, aszkétának éppen nem gondolom őket, ez az ízlésük. Közép-Európa az érzékeny utas számára arcok és élmények egyéni kombinációja, sok szépséget talál a Duna-völgy minden szakaszán, hallgatja a nagy folyó bölcsességét, a parton lakók balgaságát, a víz nyugalalmát, az emberek heveskedését az elsőségért, ez az utas normálisnak tartja összekapcsolódásunkat és erőlködőnek az elkülönülést.

*

Vajon nem az értelmiség-e az a réteg, amely tud közös vagy harmadik nyelven érintkezni? Nem biztos, hogy az értelmiség és a politikai bürokrácia érdekei egybeesnek. Az értelmiségnek vannak az államhatáron túlnyúló, közös érdekei is. A politikusok - tisztelet a kivételnek - nem abban kiválóak, hogy merész víziókat vázolnak fel, hanem hogy fokozatosan engednek ilyeneknek, ha azok étellel telnek meg. Nem szeretnék senkit Közép-Európa képzetére rábeszélteni, de ha környékemen nézem a kocsik rendszám tábláját, akkor megállapíthatom, hogy Közép-Európa van. Akinek Marienbad és Zakopane, a Tátra és a Balaton jelent valamit, aki ezekben a tájakban a kedvét leli, akinek ezek falvak tetszeni tudnak, az egy kevésbé közép-európai, annak van egy kevés idetartozása.

*

Marad a fogalomban rejlő talány, és nem lesz sosem kulcs, amely véglegesen megoldja. Mindenesetre, Közép-Európa akkor is van, ha ez a hívószó ritkábban fordul elő az újságokban. Arisztokratikus metafora, nem lehet dühöngeni és gyűlölni a zászlaja alatt, magában foglalja a megértő viszonyt a valósághoz, de a harciast nem igazolja. Nem hinném, hogy nagy választói tömegeket lehet mögé felsorakoztatni, közeli politikai vagy gazdasági haszna bizonytalan, távolabbi haszna ígéretes, de a politikusok sietnek. Azzal, hogy értelmiségiek nemzetállami vezetők lettek, elvállalták, hogy nemzetállami érdekek képviselőjére van mandátumuk. Közép-Európa értelmiségi gondolat, azzal a hipotézissel élek, hogy az értelmiségi érdek a nemzetállami érdektől megkülönböztetendő. A gondolkodó nincsen kötelezve semmilyen érdek képviselőjére, semmilyen végső igazság előtti hódolatra,

semmilyen abszolút elvhez való a priori lojalításra. A nemzetállami érdek hipotézise számára nem előbbvaló, mint az igaznak tetsző gondolat hívó kísértése.

Hogy Közép-Európa utópia-e? Ebben a tekintetben a vélemények erősen megoszlanak. Van egy markáns álláspont, amely szerint a nemzetállam a végső szó, és ha már korlátozandó a szuverenitása, akkor csakis az Európai Közösség, illetve a NATO javára. Ami formálisan tükrözi a tegnapi dogmának, amely szerint a nemzetállam a végső szó, és ha már korlátozandó, akkor a KGST és a Varsói Paktum javára. Csakhogy a közép- és kelet-európai országok ez utóbbiakban benne voltak, de az EK-ban meg a NATO-ban csak szeretnének benne lenni, és folyamatosan csalódnuk kell, mert bizonytalan ígéreteknel többet a leglágyabb lelkű nyugati politikusokból sem bírnak kivásalni, nemzeti- és pártkülönbségektől függetlenül. Észlelhető az ambivalens igény: úgy bekapcsolni a keleti szomszédokat, hogy azért ne legyenek igazán benne, hogy csak az előszobáig jöhessenek. A keleti fél meg van győződve arról, hogy érdeke az integráció, a nyugati fél azonban nincsen meggyőződve erről, ezért a keleti fél, ha már az egészet nem kapja, fokozatosságot igényel, vizsgasorozatot, tervezhető jövőt, és éppen ez az, amit a nyugati félből nem tud kihúzni, a sejtelmes „majd”-on túlmenően.

*

Lehetséges, hogy ez a kecsegtetett és csalódott állapot tartósan fennmarad, mint egy kelleetlenül viszonzott szerelem, amelyben voltaképpen mind a két fél jól jár. Kelet mindig: Most! Most! Most! Nyugat mindig: Majd. Majd. Majd. Ez így fenntartható, mint általában az egyenlőtlen viszonyok. A keleti kimaradó mindig vigasztalódhat azzal, hogy kollégái még inkább kimaradnak, hogy ő áll viszonylag a legközelebb ahhoz, hogy bevegyék, és a be nem vettek között fennmarad a verseny az egymás közötti rangsorán, hogy ki mászhat ki először a lomfiókból, amelybe Havel látja visszadobva a visegrádiakat, mert *Visegrád* az ő elnöki nézőpontjából csak mint előszoba érdekes, nem önmagában. Amíg a bebocsátásra várakozunk, igyekszünk nem nagyon körülnézni, és egymással semleges szavakat cserélünk. A szenvedélyt fenntartjuk annak, aki az ajtó mögött van, aki néha meghallgatja forró vallomásunkat, hogy mi már ott belül szeretnénk lenni.

De az is lehetséges, hogy a várakozás ravaszra sarkall, és a csalogatott, de elhárított országok más irányokból várnak felkérést táncra. Elsősorban egymással táncolnak, másodsorban mindenki mással, Amerikával és Japánnal, a FÁK-kal és a Közel-Kelettel. Erkölcünkkel ez a poligámia összeegyeztethető. Mindezen térségek érdekelték lehetnek abban, hogy megvessék a lábukat Közép-Európában, a németek háta mögött, és nem szorgalmazzák régióink gyors integrációját az Európai Közösségbe. Lehet, hogy a térség ebben a sok irányú kapcsolódásban fogja fellelni a maga szuverenitását, lehet, hogy attól tudják magukat a közép-európaiak kihúzni, hogy már nem futnak olyan hevesen a szekér után. Éppenséggel szívesen vennék a rég óhajtott nászt a *szép Európával*, de most sincsenek ágyasok híján, ezért az elutasítás ezúttal kevésbé fájdalmas. Jól van, kedvesem, persze, majd, ezt már megszoktuk, ez hozzátartozik a barátságunkhoz, dehát így is megvagyunk valahogy. A tényleges kapcsolatok mennyisége így is növekszik. Előbb az informális összekapcsolódás, és majd csak azután, mikor már megérett, mikor már nem kell követelni, mikor már összenézni is elég lesz, akkor köttetik meg a házasság. Én a vőlegény helyében nem inzisztálnék olyan makacsul, az ara meglesz, ha másokkal is barátkozunk, vagyis a saját lábunkon is megállunk.

*

Az Európai Közösség és a NATO összetartoznak, az integráció gazdasági, kulturális, politikai és katonai megbízhatóságot, kölcsönös bizalmat feltételez, és ezek a szintek nem

választhatók el egymástól. Ebből következik, hogy a semleges EFTA országok a csatlakozásért feladják semlegességüket, amit elképzelni könnyebb, mint véghezvinni, kivált, ha az oroszok jelzik, hogy ennek most sem örülnének, mivelhogy a nemzetek geopolitikai érdekei tartósabbak a politikai rendszereknél. De ha még ez meg is lesz, azután jöhetnének csak szóba a posztkommunista államok, amelyeket egyben lenyelni (egymás közötti etnikai ellenszenveikkel): nagy kérdés, hogy kívánatos falat-e. Hozzunk jugoszláv romantikát? Talán inkább ne. Hozzunk elkeseredett kisebbség-többségi viszonyokat, határvitákat netalán? Csak azt ne, az ég szerelmére! Tegyetek igazságot köztünk, és védjete meg bennünket, ha egymásnak esünk! Ha lehet, inkább ne essünk egymásnak.

*

Az EK Ausztriát még be tudja fogadni. Ausztria pedig hátrasúghat, hogy kapaszkodjunk a köpenyébe, de nem akkora az a köpeny, hogy sokan elférjünk alatta. A német nyelvterület a vámsorompón túl lesz, mi meg innen. Mindenesetre az érintkező nyugati országoknak a közép-európai térség sok szempontból érdekes lehet, németeknek, osztrákoknak, olaszoknak más-más helyeken, szerencsés versenyben más országokkal. Minden játékosnak az az érdeke, hogy növelje a játékerét, saját autonómiáját, és egyúttal élvezze a társulás biztonságát és előnyeit. Ausztriát érzelmek és előnyök, hagyományok és kalkulációk egyaránt arra ösztönözhetik, hogy egyértelműen csatlakozva az EK-hoz, annyi kapcsolatot tartson fenn keleti szomszédaival, amennyit ez a csatlakozás megenged, vagy amennyire ez éppen inspirálja, mert mindenki hídfő szeretne lenni a nagy keleti üzlet irányában, amelynek még nem jött el az ideje; de föl kell készülni rá.

Lehetek talán hátsó gondolatok, hogy szép lenne egy osztrák, cseh-szlovák, magyar, horvát és szlovén társulás, az egykori Monarchia alkotórészeiből, de ilyen terv nem jelent meg a nyilvánosság előtt. Jugoszlávia kettéválása pedig - katolikus és ortodox részre - nehezebbnek bizonyult, mint azt az illetékesek hitték volna. Marad tehát Közép- és Délkelet-Európa, az egykori népi demokráciák övezete, ez az észak-déli sáv, amelyből Kelet-Németország kiment, és amelybe a balti államok bekerültek, és amelybe voltaképpen a volt Jugoszlávia is beletartozik. Mind külön állam, egymással ideges versenyben, hogy ki kerül elsőnek át a sorompón, hogy kit húznak ki a fiókból.

*

Számot lehet vetni azzal a lehetőséggel is, hogy egyiket sem. Vagy mindet egyszer valami átfogó félmegoldás keretében. A nyugati hatalmak tudhatják, hogy ha valóban különböző lépcsőkön állomásoztatnák a zóna lakóit, ez növelné a feszültséget közöttük, és ezzel egyszersmind az instabilitást. Föltételezem, hogy nem fognak világos határvonalat húzni az új demokráciák közé, hogy ne ingereljék a kimaradókat. Vagy mindet, vagy egyiket sem. Mindet? Az túl sok volna? Hát akkor sajnos egyiket sem.

*

Indokolatlan, hogy ezzel az eséllyel ne vessünk számot. Mivelhogy nem szeretnénk, ennél fogva ne is beszéljünk róla? Ha így adódna, ez erős érv volna a közép-európai integráció mellett. Nem azért, hogy bajnokok legyünk, hanem hogy egymást támogatva a legnehezebbet átvészeljük. Nem adva fel szuverenitásunkat egyik szomszédos nagynemzet javára sem, érettebben az európai integrációra, kapósabban tehát, ha tudunk egymással és a nagyvilággal együttműködni. Nyugat-Európa Kelet-Európát szívesebben képzelel el vendéglátóként, mint vendégként. Adekvát válasz erre a vendéglátó mesterség, kivált ha az

ember jobban szeret házigazda lenni, mint vendég. Optimistának lenni annyit jelent, hogy nem látjuk tárgyunkat, most éppen Közép-Európát kényszerpályán, hogy jövőnket még nyitottnak látjuk, tőlünk, útválasztásunktól, műveinktől függőnek.

*

Annak ellenére és annak tudatában mondjuk ezt, hogy szántszándékkal elvontuk figyelmünket a *volt Jugoszlávia* nevű közös katasztrófáról, amelynek felelőssége alól az ügyben érintett politikusok közül kevesen tudják kivonni magukat. Államok, működő federációk szétesését elősegíteni nagy óvatlanság, mert heves gyilkolás kockázatával jár. Nem bölcs folyamatokat elindítani, amelyeket nem tudunk ellenőrzés alatt tartani. Még kevésbé bölcs nem látni, hogy többnemzetiségű, vegyes lakosságú államból kölcsönös megegyezés nélkül új nemzetállamokat kihasítani nagy félelemkeltés nélkül, tehát erőszak nélkül nem lehet, aminek logikus következménye lesz a többé-kevésbé brutális lakosságcsere, az úgynevezett etnikai tisztogatás. Nem látom a politikai projektet, amelynek az eddigi halál és szenvedéstömeg ne lenne eltúlzott költsége. Mi ér meg annyi halált és kinek? Boszniában előreláthatóan nem lesz béke, habár mindenki fáradt már, de mind a három fél arra látszik gondolni, hogy csak katonai megoldás lehetséges, és hogy a végső harcban az ő győzelme a legvalószínűbb. A felek mind a vágyteli gondolkodás jegyeit viselik magukon, magukat áldozatnak, aktuális ellenfelüket fasiszta szörnynek tekintik, akit végül is Szent-Györgyként le kell teperniük. A fegyver és a fagy ezen a télen is sokat fog pusztítani, védtelen embereket, akik haduraik túszaik, mert a civileknek a fegyveresek parancsolnak. A kölcsönös elvadulást, a kérlelhetetlenség háromélű törét, a politikát, amely normális fiatal férfiaktól gyilkos martalócokat nevelt, nevezzük *Bosznia-szindrómának*. Mikor már újabb temetők fognak megtelni, mikor a kölcsönös kimerülés elér egy még ismeretlen határvonalat, mikor a földre rogyott harcosok már kezét akarnak fogni, akkor a tárgyalófelek ugyanott fognak állni, mint a játszma kezdetén, és akkor véres évek tanulságaképpen talán arról lesz megint szó, amiről kezdetben is volt, egy konföderációról, szuverén alanyok, ha tetszik bandavezérek egyezségéről. Akkor a történelem leirt egy véres vargabetűt, hogy osztályismétlőként ugyanazon feladat előtt álljon, amelyet csak a politikai alku tud megoldani. Amit eddig mondtam, az is csupa hipotézis volt. Feltételezem, hogy Jugoszláviában a hangulat vissza fog lengeni a konföderáció gondolatához, és éppen Boszniából kiindulóan, ez lesz a modell, helyi kompromisszumok változatainak közös neve. Valószínű, hogy értelmiségiek fogják kezdeményezni a reintegrációt, előbb a szabad párbeszéd síkján, majd ki tudja miben. És ez a példa ragadós lehet Közép-Európában, mert a kulturális konföderáció a legolcsóbb és a leggyakorlatiasabb együttműködés. Ez önmagában is szinte elegendő, a metafora máris túlintézményesült, a többbit pedig majd elrendezi az idő.

* Ez a szöveg a mostari Öreg híd elpusztításának hírére íródott.

GYÖRGY KONRÁD:
THE OLD BRIDGE. THOUGHTS ON CENTRAL EUROPE

In this paper called to life by the news about the destruction of Mostar's bridge, the author expresses his opinion on the mental dispositions, cultural foundations and national dimensions of Central Europe which virtually has always existed. The euphoria following the takeover of 1989 has hitherto changed into delusion. This can be in part explained with the lack of a civile communication system necessary to the preparation of political integration. The author emphasizes the role played by intellectuals in the transformation of the region, and he takes an oath on the creation of a kind of Central European cultural confederation.